

Hoe lang is een ... lettergreep?

Medeklinkercombinaties en ritme als aandachtspunten voor verstaanbaar spreken

Aljemoeilevinomdittelezevinjehevasoo moeileomjecusistevestaa!

Als je het moeilijk vindt om dit te lezen, vind je het vast ook moeilijk om je cursist te verstaan! Er zijn veel opvattingen over het leren van de Nederlandse uitspraak aan anderstaligen. Maar over één ding zijn we het eens: Aziaten en Spaanstaligen hebben de meeste moeite om verstaanbaar te spreken. Hoe komt dat eigenlijk en wat doe je ermee?

Konijn van Olland

Toen Lodewijk Napoleon Bonaparte in 1806 als koning van Holland werd beëdigd, zei hij: 'Iek ben konijn van Olland'. Lodewijk was geboren in Italië, maar had vanaf zijn achtste Frans gesproken. Dat was goed te horen: hij liet de 'H' weg en legde de klemtoon op de laatste lettergreep in koning, waardoor men konijn verstonde. Die typisch Franse foutjes zorgden voor een grappige uitspraak die werd onthouden en vastgelegd. Een onduidelijke uitspraak wordt bij een beginner zoals Lodewijk nog wel geaccepteerd. Maar hoe verder iemand vordert met Nederlands leren, hoe groter het verschil tussen taalbeheersing en verstaanbaarheid vaak wordt. Waardoor iemand niet de baan of opleiding krijgt waarvoor hij wel de capaciteiten heeft. De uitspraak van het Nederlands zou daarom door het hele taaltraject heen meer aandacht moeten krijgen.

Verstaanbaar spreken

Wanneer je verstaanbaar wilt zijn in een vreemde taal, moet je op verschillende dingen letten: de uitspraak van klinkers en medeklinkers, klemtoon en ritme, zinsaccent en intonatie. Er zijn weinig andere talen die in al deze opzichten zo van het Nederlands verschillen als het Chinees. Maar ook het Spaans heeft eigenschappen die in het Nederlands voor problemen kunnen zorgen. De lettergreepstructuur is in beide talen eenvoudiger dan in het Nederlands. En ook het spreekritme

is anders. Hierdoor ontstaan problemen bij twee belangrijke aspecten: medeklinkercombinaties en zinsaccenten.

Medeklinkercombinaties

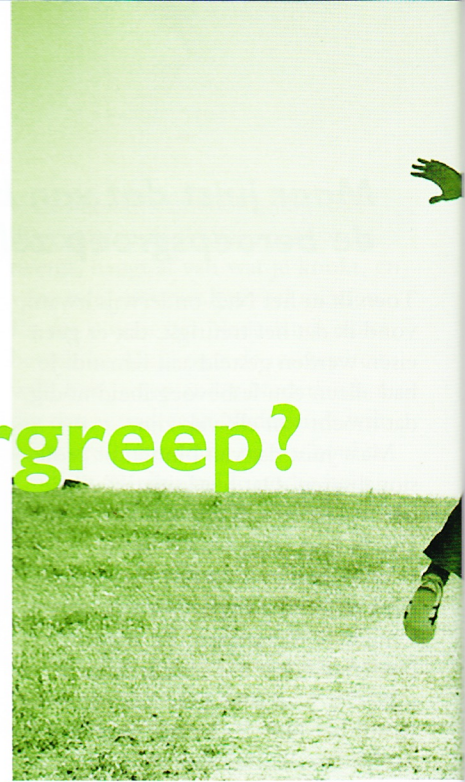
De opbouw van een let-ter-greep is taalgebonden. De kern van de lettergreep is altijd een klinker, zoals de 'e' in LES. Voor en achter die klinker kunnen meerdere medeklinkers staan: en, met, spek, werkt etc. In onze taal kunnen vier of vijf medeklinkers in één lettergreep staan, zoals in krant of schrift. In veel andere talen, waaronder het Chinees en Spaans, kan dit niet. Daar eindigen lettergrepen op een klinker: ca-sa, ni hao. Of op een 'zachte' medeklinker. Voor het Mandarijn zijn dit de 'n' en 'ng': Han, Ling. In het Spaans de 'r', 's', en de 'zachte d': mujer, casas, ciudad.

Woorden die uit een andere taal worden overgenomen, worden aangepast aan de structuur van de eigen taal. Dat maakt de uitspraak makkelijker. Laten we eens kijken naar de volgende drie Nederlandse leenwoorden in het Japans (het aantal lettergrepen staat tussen haakjes):

NEDERLANDS	>	JAPANS
matroos (2)	>	madorosu (4)
kurk (1)	>	koruku (3)
inkt (1)	>	inku (2)

We zien dat het leenwoord **matroos** in het Japans twee keer zo veel letter-

Wanneer je verstaanbaar wilt zijn in een vreemde taal, moet je op verschillende dingen letten: de uitspraak van klinkers en medeklinkers, klemtoon en ritme, zinsaccent en intonatie

grepen heeft. Waarom? De reden is dat het Japans alleen open lettergrepen heeft. Nederlandse lettergrepen hebben vaak een of meer eindmedeklinkers. Om de lettergrepen 'Japans' te houden, worden er aan het Nederlandse woord dus klinkers toegevoegd. Daardoor worden alle lettergrepen open en neemt het aantal lettergrepen toe. Soms wordt ook een eindmedeklinker weggelaten, zoals in **inku**. Dit hele proces zorgt voor een bijna onherkenbare verandering van het oorspronkelijke woord: een **ma-dorosu** klinkt voor ons meer als een bloem dan als iemand die vaart.

Klemtoon en ritme

Behalve de lettergreepstructuur is ook het spreekritme anders. Vergelijk deze twee varianten maar eens:

1. De tel valt op de zinsaccenten (stress-timed)

Zinsaccenten zijn de klemtonen van de belangrijkste woorden in die zin. De tussenliggende lettergrepen krijgen minder nadruk, zodat de tijd tussen de accenten ongeveer even lang is. Dit is het spreekritme van het Nederlands.

- 'We **gaan** naar 't **strand** als de **zon** schijnt.'

2. De tel op de lettergrepen (syllable-timed)

Alle lettergrepen zijn hier even lang. De spraak klinkt stác-cá-tó. Dit is het spreekritme van onder andere Spaans:

- Vamos a la playa cuando el sol brilla
(ba-mos a la pla-ya koe-an-do el

sol briel-ja)

- en Aziatische talen zoals het Chinees:

当太阳照耀的时候，我们去海边

Dāng tàiyáng zhàoyào de shíhòu, wǒmen qù hǎibiān.

Verstaanbaarheid

De Aziat die staccato: 'Ik-ke sep-por al-tij op-pe se-chool' (=Ik sport altijd op school) zegt, is erg slecht verstaanbaar. En ook de Spaanse variant: 'I es-por al-tij ob es-choh' is niet makkelijk te verstaan. Want als de anderstalige vasthoudt aan zijn eigen lettergreepstructuur en ritme, heb je als Nederlandse luisteraar erg weinig houvast. Waar zijn de belangrijkste woorden in deze zin? Waar eindigt het ene woord en begint het andere? Deze cursisten moeten nog een heleboel leren over de Nederlandse taal voordat ze goed verstaanbaar zijn. Onmogelijk? Laten we eens kijken hoe we ze daarbij kunnen helpen.

Het leren van de uitspraak door volwassen anderstaligen

Een paar belangrijke uitgangspunten:

1. De anderstalige past de uitspraak van zijn moedertaal toe op het Nederlands.
2. Om zijn uitspraak te verbeteren moet de anderstalige leren horen wat de uitspraak van het Nederlands is.
3. Bewuste training door uitleg, luisteroefeningen en spreekoefeningen zorgen voor verwerving van de uitspraak van het Nederlands.
4. Feedback van de docent is hier belangrijk, maar feedback geven door het woord met de juiste uitspraak te herhalen is niet genoeg: de anderstalige hoort het verschil niet en ziet de herhaling van de docent als een bevestiging.

Oefenen in de les

Wat de cursist nodig heeft is:

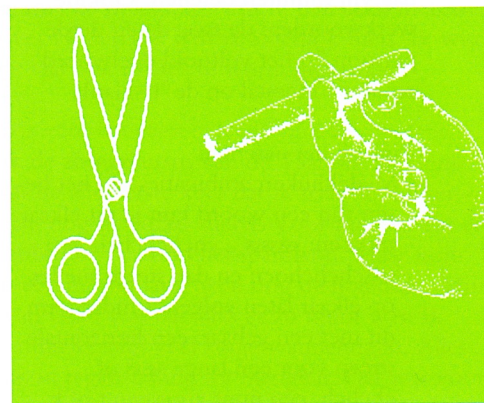
- uitleg over en bewustwording van de Nederlandse medeklinkers en het spreekritme
- luisteroefeningen
- uitspraakoefeningen
- toepassen in steeds minder gestuurde situaties

Oefeningen medeklinkercombinaties

Uitleg

Lettergrepen (= 'syllables') zijn de stukjes van een woord.

Illustreer met een voorbeeld dat woorden meer of minder stukjes kunnen hebben. Neem hiervoor een bekend woord zoals een eigenaam, straatnaam of de schoolnaam. Laat de cursisten in groepjes inventariseren wie er in de straat met de meeste lettergrepen woont. Leg uit dat er in het Nederlands veel medeklinkers in de lettergrepen kunnen staan, zoals in **schoen** en **kerst**. Demonstreer dat die medeklinkers bij elkaar moeten worden uitgesproken: Een **schaar** is niet hetzelfde als een **si-gaar**.

Luisteroefeningen

Auditieve discriminatie

Laat de cursisten luisteren of de woorden die je zegt hetzelfde zijn of niet. Dit hoeven niet allemaal bekende woorden te zijn: het gaat om het leren horen van verschil.

Instructie: Ik zeg steeds twee woorden, hoor je verschil, ja + of nee -¹

- 1 **krant - kerant**
- 2 **last - las;**
- 3 **fiet - fiets;**
- 4 **grond - gerond**
- 5 **hals - hal**
- 6 **kers - kers (hetzelfde)**
- 7 **troep - teroep**
- 8 **kracht - krach**
- 9 **streep - setreep**
- 10 **kijk - kijkt**

Het doel van deze oefening is dat de cursist het verschil tussen meer en minder lettergrepen, meer en minder medeklinkers gaat herkennen. Deze oefening lijkt misschien heel makkelijk, maar als je het kopje lettergreepstructuur goed hebt gelezen, weet je nu dat dit niet zo is. Geef uitleg over de juiste antwoorden en doe de oefening daarna nog een keer.

Dictee

Maak woordkaartjes met woorden zoals hierboven en deel ze uit. Laat de cursisten omstebeurt een woord voor-

lezen. De anderen schrijven de woorden op. Laat dan één cursist zijn antwoorden op het bord schrijven en bespreek de fouten: was het verkeerd uitgesproken, verkeerd gehoord of verkeerd opgeschreven? Herhaal de oefening.

Uitspraak oefeningen

Het vloeiend uitspreken van medeklinkercombinaties is een kwestie van coördinatie en dus van herhalen. Laat cursisten de woorden met meerdere eindmedeklinkers aanstrepen en elke dag vijf minuten oefenen. Ook de werkwoorden: de tweede en derde persoon en het voltooid deelwoord eindigen meestal op de 't'-klank.

Tips bij het oefenen:

- Medeklinkercombinaties aan het begin van een woord kun je uit elkaar trekken: ssssss... chchchchoen, sssschchoen en dan steeds sneller op elkaar laten volgen. Ondersteun dit met een gebaar: een horizontale streep voor een lange ssss of chchch, een punt voor een t of k. Meetekenen kan ook.
- Medeklinkercombinaties aan het eind van een woord oefen je door er een lettergreep aan toe te voegen en geleidelijk weg te laten: **markten, markte, markt.**

Toepassen

Hou het begrip lettergrepen en medeklinkercombinaties 'levend': geef regelmatig aan hoeveel lettergrepen een woord is en wat de laatste letter is. Lastige woorden hebben weinig lettergrepen en veel medeklinkers zoals **krant** en **troep**, of samenstellingen daarvan: **roltrap, marktkraam.**

Oefeningen voor klemtoon en ritme

Uitleg

Leg uit en laat horen wat klemtoon (accent) is. Illustreer dit met een voorbeeld: is het **vá-kan-tie** of **va-kán-tie**? Laat horen dat je de lettergreep met klemtoon iets l a n g e r, h a r - d e r en hoger uitspreekt. Laat de cursisten vervolgens allemaal hun naam uitspreken en lekker overdrijven! Vergelijk weer als ze twijfelen: is het Sa-mi-rá of is het Sa-mí-ra? Laat ook horen dat de onbeklemtoonde lettergrepen minder sterk worden uitgesproken: Sa-MI-ra. Als cursisten het begrip klemtoon eenmaal kennen, kunnen ze zelf

de accenten aangeven in het lesmateriaal en samen nakijken. Er zijn paar eenvoudige regels:

1. bij samenstellingen ligt de klemtoon op het eerste woord:
huis | werk; **zie**-ken | huis;
ver-**huis** | be-richt
2. bij scheidbare werkwoorden ligt de klemtoon op de prepositie:
in | vul-len; **op** | rui-men
3. de schwa heeft nooit de klemtoon. De schwa (stomme e) klinkt als de 'u' in **bus**. Ook -ig en -lijk worden als schwa uitgesproken:
verbeteren > vur**be**eturu, eigenlijk > **eig**uluk, aardig > **aard**ug

Uiteraard heeft elke regel uitzonderingen. Geef daarom bij nieuwe woorden altijd aan waar de klemtoon ligt, door onder**strepen** van de lettergreep of met een accént op de beklemtoonde klinker. De klemtoon kun je namelijk niet zien. In veel Nt2-woordenboeken staat de klemtoon aangegeven.

Luisteroefeningen

Riedels, dialogen en liedjes zijn leuke luisteroefeningen. Laat de cursisten luisteren en in een papieren tekst aangeven waar de accenten liggen. Dat kan al bij heel korte uitingen en bij alle Nederlandstalige liedjes.

Uitspraak oefening

Vraag- en antwoordoefeningen zijn leuk en nuttig. Vaak gebeuren deze oefeningen al in de les, maar gaat de aandacht uit naar de zinsbouw. Kondig eens aan dat je de belangrijkste woorden goed wilt horen.

Toepassen

Laat de cursisten bij de voorbereiding van dialogen de accenten in de zin aangeven. Vervolgens kunnen ze dit hardop oefenen en opnemen met een cassette-/voicerecorder en met elkaar terugluisteren. Werden de accenten goed uitgesproken? Wat kan beter? Wees er alert op dat de klemtoon goed onderstrepen niet automatisch goed uitspreken betekent.

Tot slot

Bovenstaande oefeningen zijn bedoeld als richtlijn. Eigenlijk kan elke taal oefening een uitspraak oefening zijn: het is maar net waar je op let. Het gaat ook niet om goed of fout of creativiteit, het gaat vooral om dóén. Vaak zeggen docenten dat ze bang zijn dat ze cursisten 'verpesten', iets

verkeerd aanleren als het om uitspraak gaat. Zij zien echter niet de anderstalige die halverwege zijn carrière blijft steken omdat zijn uitspraak te ver achterblijft bij zijn taalniveau. Hij vindt het erg dat hij nooit iets over de klemtoon en uitspraak van het Nederlands heeft geleerd! Kortom: tijd om aan de slag te gaan!

Marieke Goedegebure

Marieke Goedegebure is logopedist, toegepast taalkundige en Nt2-docent. Ze heeft in Leiden haar eigen bureau: NT2SPRAAK en geeft trainingen aan gevorderde andersstaligen, workshops aan Nt2-docenten en taalcoaches en is bezig met het ontwikkelen van een leidraad uitspraak in de les voor docenten Nt2.
www.nt2spraak.nl

Noot

- 1) Aziaten luisteren ook naar de toonhoogteverschillen. Het is dus belangrijk om de woordparen met dezelfde intonatie voor te lezen. Denk hiervoor na ieder woord een punt; **krant**, **kerant**. Oefen even met voorlezen voordat je dit voor de klas doet.

Literatuur

- Blomme, I., **NU VERSTA IK JE! UITSPRAAK NEDERLANDS VOOR ANDERS-TALIGEN**, Acco 2009
- Bossers, B., **LUISTER GOED! in: LEZINGEN STUDIEMIDDAG UITSPRAAK EN VERSTAVAARDIGHEID**, BVNT2 2007, pagina 133-147
- Craats, I. van der, **UITSPRAAK EN ALFABETISERING**, in: **KLASSIEK VAKWERK**, Boom 2008, pagina 159-173
- Craats, I. van der, **CHINEZEN ONDER DE LOEP**, ALFA-NIEUWS 4 1999, pagina 4-9
- Devos, R. e.a., **VAN THEORIE NAAR PRAKTIJK**, Acco 2009
- http://nl.wikipedia.org/wiki/lijst_van_Japanse_woorden_met_Nederlandse_oorsprong
- Thio, K. en M. Verboog, **VERSTAANBAAR SPREKEN: EEN HANDLEIDING UITSPRAAKONDERWIJS VOOR DOCENTEN Nt2**, Coutinho 1999
- Veen, Ch. van, e.a., **UITSPRAAKTRAINER IN DE LES**, Boom 2009
- Verboog, M., **VERSTAANBAAR SPREKEN: WAT HELPT EN WAT NIET?** in: **Klassiek Vakwerk**, Boom 2008, pagina 149-158
- Verboog, M., **HANDBOEK NEDERLANDS ALS TWEEDE TAAL**, Coutinho 2010, pagina 130-164